

Zo ging dat ...

... in de jaren 1927-1928 in Brussel, Hasselt en Groot-Gelmen: zes jaren administratieve treiterij¹

Zoals in zoveel Belgische gemeenten, wilde men in Groot-Gelmen na het einde van de eerste wereldoorlog ook graag een blijvende hulde brengen aan de oorlogshelden uit het eigen dorp.

Een monument voor de gesneuvelden, zoals dat in die periode in andere gemeenten geplaatst werd, lag buiten het bereik van de gemeentekas. Een gedenkplaat daarentegen, ter ere van de gesneuvelden, de oudstrijders en de weggevoerden van de gemeente, was wel haalbaar. De gedenkplaat zou op een eerbiedwaardige plaats gehangen moeten worden, waar liefst ook nog zoveel mogelijk mensen zouden langskomen. De oplossing lag voor de hand: het kerkportaal was de ideale plaats om de gedenkplaat op te hangen. Een voornamer gebouw dan de kerk was in het hele dorp niet te vinden, en iedere parochiaan die zijn zondagsplicht vervulde zou de gedenkplaat bij het binnengaan en bij het verlaten van de kerk zien hangen, en zo gesterkt worden in zijn patriottische gevoelens en in dankbaarheid aan de dorpsgenoten die zoveel geofferd hadden voor de vrijheid van ons land.

De leden van het gemeentebestuur van Groot-Gelmen konden niet bevroeden dat hun patriottisch initiatief iets in de weg gelegd zou worden. Het was dan ook eerder *pro forma*, als om aan te tonen hoe vaderlandslievend men ook in Groot-Gelmen wel was, dat het gemeentebestuur op 14 maart 1927 een aanvraag richtte aan de gouverneur van Limburg, om toelating te vragen om de plaat in kwestie in het kerkportaal te mogen hangen. De aanvraag bereikte de volgende dag het provinciebestuur. Anders echter dan men in Groot-Gelmen wellicht verwacht had, werd de brief daar niet enthousiast begroet als een blijk van vaderlandslievendheid. Integendeel: de zaak werd bena-

derd als een administratief probleem. De gouverneur was van oordeel dat hij in deze zaak niet over één nacht ijs kon gaan, en vatte de zaak niet licht op. Hij meldde op 31 maart aan het gemeentebestuur dat *ingevolge artikel 73 van het dekreet van 30 december 1809, een Ministerieel Besluit machtiging moet verlenen tot de plaatsing in de kerk van een monument ter gedachtenis der gesneuvelden van den oorlog*. Drie documenten, zo meldde de gouverneur, ontbraken hem nog om deze zaak af te handelen: *1° eene artistieke tekening van het te plaatsen monument, 2° eene beraadslaging van de fabriekraad der kerk, deze plaatsing toelatend (in dubbel), en 3° eene beraadslaging, in dubbel, van den gemeenteraad, strekkende om gemachtigd te worden gezegde plaatsing te doen*.

De burgemeester van Groot-Gelmen, die in dit stadium nog enigszins verguld was met de aandacht die het initiatief uit zijn gemeente van hogerhand kreeg, plaatste de zaak op de agenda van de gemeenteraad van 21 april 1927. Daar werd unaniem besloten *een gedenkplaat van 1 meter 70 centimeter hoogte te plaatsen met de namen er op der gesneuvelden, oudstrijders en weggevoerden*. De kerkraad had eerder al, in zijn vergadering van de eerste zondag van april, unaniem besloten het gemeentebestuur toe te laten *een gedenkplaat te plaatsen in 't voorportaal der kerk als aandenken aan de gesneuvelden en oudstrijders der gemeente*. Zoals gevraagd stuurde de burgemeester de gouverneur op 22 april een *artistieke tekening* van de gedenkplaat, samen met telkens twee afschriften van de beslissingen van de kerkraad en van de gemeenteraad.

Deze bijkomende informatie bereikte het *Provinciaal Gouvernement* op 26 april. Wie in Groot-Gelmen dacht dat de gouverneur daarmee over voldoende informatie beschikte om

¹ Deze bijdrage is gebaseerd op de briefwisseling die in de jaren 1927-1933 gevoerd werd naar aanleiding van de voorgenomen plaatsing van een gedenkplaat voor de oorlogsslachtoffers van Groot-Gelmen in het portaal van de parochiekerk. Die briefwisseling wordt bewaard in het archief van het provinciebestuur (Dossiers kerkfabriek Groot-Gelmen, nr. 858) en in het archief van de diensten te Hasselt van de agentschap onroerend erfgoed van de Vlaamse overheid (Dossier Sint-Martinuskerk Groot-Gelmen, Sint-Truiden).

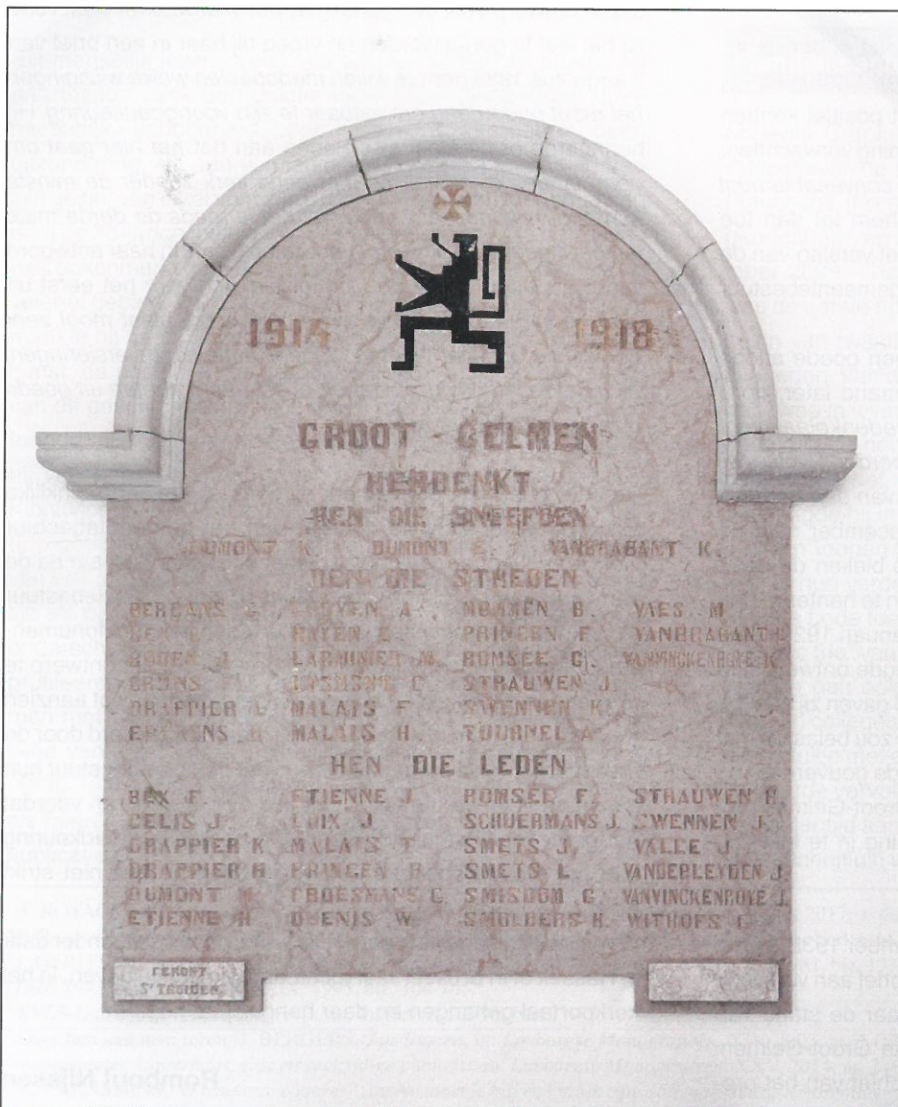

de Minister van Justitie in deze zaak te adviseren, vergistte zich. Op 29 april schreef hij het college van burgemeester en schepenen van Groot-Gelmen dat de tekening van de gedenkplaat niet voldeed, en dat hij een nieuwe tekening wilde, *met verzoek derzelve in te zenden zooals zij eigenlijk zal geplaatst worden, al de namen welke er op zullen voorkomen, moeten er op aangeteekend staan*. Voorts wilde hij een aanvulling bij het verslag van de beraadslaging van de gemeenteraad, aangezien het afschrift dat hij had ontvangen *niet aangeeft op hoeveel de onkosten dezer plaatsing zullen beloopt en hoe zij zullen bestreden worden*.

plaatste de zaak op de agenda van zijn vergadering van 2 juni 1927, en kwam die dag tot het besluit dat het op basis van de voorliggende informatie geen positief advies kon uitbrengen. Het liet de gouverneur weten dat daarvoor *un dessin vraiment artistique* nodig was, en dat het bovendien van oordeel was dat enkel de namen van de gesneuvelden en van de overleden weggevoerden vermeld moesten worden. De gouverneur kon daarop niet anders dan het oordeel van het Comité weer aan het gemeentebestuur doorspelen, wat op 8 juni gebeurde. Deze keer liet een reactie van het gemeentebestuur langer op zich wachten.

Hoewel de burgemeester had kunnen weten dat hij een administratieve molen in gang gezet had die hij niet meer kon controleren, zag hij de situatie nog zonnig in en stuurde een bijgewerkte ontwerp-tekening voor de gedenkplaat naar Hasselt, waar zij op 15 mei in de burelen van het provinciebestuur aankwam. Tegelijkertijd liet hij de gouverneur weten dat *de onkosten dezer plaatsing, beloopende 2.800 franken, zullen gedekt worden door een onbekende vrijwillige gift*. Gezien de ernst van de zaak, achtte de gouverneur een advies van het Provinciaal Comité van de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen onontbeerlijk. Het Comité

Negen maanden later, op 27 maart 1928, ontving de gouverneur een brief van provincieraadslid Joseph Vyghen uit Sint-Truiden, waarin die de *welwillende aandacht* van de gouverneur *vestigde op het plan voor het plaatsen van eene marmere plaat in het kerkportaal van Groot-Gelmen ter herinnering aan de oudstrijders der gemeente*, die men daar *zoo spoedig mogelijk zou willen inhuldigen*. De gouverneur kon niet anders dan het raadslid te laten weten dat de plaat pas geplaatst mocht worden nadat daarvoor in een Ministerieel Besluit de toelating voor gegeven zou zijn, en dat daarvoor nu eenmaal de nodige stukken voorgelegd moesten worden.

In Groot-Gelmen raapte men zijn moed bijeen, en er werd een nieuwe tekening van de gedenkplaat gemaakt, die op 3 augustus naar de gouverneur gestuurd werd. Het gemeentebestuur hield vast aan zijn voornemen om niet alleen de namen van de gesneuvelden en de overleden weggevoerden op de plaat te zetten, maar ook die van de oudstrijders en de teruggekeerde weggevoerden. Die namen ontbraken blijkbaar op de – helaas niet bewaard gebleven – tekening, en de gouverneur, die wist dat het Provinciaal Comité van de Koninklijke Monumentencommissie wilde weten hoe de letters vormgegeven zouden worden, stuurde de tekening terug, met het *verzoek ze aan te vullen met een paar namen als specimen welke er moeten op voorkomen*, en voegde daar aan toe dat *de letters zullen moeten geteekend worden zoals zij in den steen zullen gekapt worden*. Nadat de gouverneur het gemeentebestuur op 15 september nog eens aan zijn verzoek herinnerd had, stuurde de burgemeester hem op 19 september de tekening die het dossier zou vervolledigen. Nadat het Provinciaal Comité op 12 oktober op basis van het aangevulde dossier een positief advies had uitgebracht over de plaatsing van de gedenkplaat, stuurde de gouverneur de stukken op 19 oktober door naar de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen in Brussel.

In de hoofdstad waren de commissieleden niet onder de indruk van het geleverde werk. Op 7 november 1928 lieten zij de gouverneur weten dat zij het project niet positief konden adviseren, en dat zij een nieuwe ontwerp-tekening verwachtten, *considérablement simplifié et muni de lettres convenablement dessinés*. Samen met alle ontwerpen die hem tot dan toe waren voorgelegd, stuurde de gouverneur het verslag van de Commissie op 10 november al door naar het gemeentebestuur van Groot-Gelmen.

De onvermoeibare burgemeester bleef in een goede afloop geloven, en stuurde de gouverneur een maand later, op 8 december, *een eenvoudig ontwerp der gedenkplaat voor de oudstrijders, gesneuvelden en weggevoerden, welke wij voornemens zijn te plaatsen in den zijmuur van den hoofdingang der kerk*, dat de gouverneur op 18 december naar de Koninklijke Commissie doorstuurde. Helaas bleken de commissieleden in Brussel andere kwaliteitseisen te hanteren dan de burgemeester van Groot-Gelmen. Op 4 januari 1929 lieten zij de gouverneur weten dat zij het voorgelegde ontwerp nog steeds niet positief konden adviseren. Subtiel gaven zij aan dat het plaatselijk bestuur best *un artiste capable* zou belasten met het opmaken van de ontwerp-tekening. Toen de gouverneur op 9 januari ook dit verslag doorstuurde naar Groot-Gelmen met het verzoek nog een nieuwe ontwerp-tekening in te leveren, bleef het daar stil.

Ruim twee en een half jaar later, op 10 september 1932, kwam in de kantoren van het provinciebestuur een brief aan vanwege de Minister van Justitie, die informeerde naar de stand van zaken in het dossier van de gedenkplaat in Groot-Gelmen. Uit de stukken die bewaard wordt in het archief van het pro-

vinciebestuur is niet op te maken of de minister in dit verband benaderd was door een politicus uit de omgeving of dat er op zijn diensten een onafgewerkt dossier over deze zaak bleef aanslepen. De gouverneur liet de minister op 15 september weten dat hij vergeefs wachtte op een ontwerp dat de Koninklijke Commissie zou overtuigen, waarop de minister hem op 1 oktober opdroeg het plaatselijk bestuur in Groot-Gelmen daar nog eens aan te herinneren. Op 13 oktober stuurde de gouverneur een brief in die zin naar het burgemeester. Die had nu acht maanden nodig om zijn moed bijeen te rapen en een nieuwe poging te wagen om het dossier vlot te trekken. Op 13 juni 1933 stuurde hij de gouverneur een nieuwe schets voor de gedenkplaat. In zijn begeleidende brief benadrukte hij dat *zij het werk is van een bekwaam vakman, opgevat in den stijl der parochiekerk, in wier portaal wij zinnens zouden zijn ze aan te brengen*. Voorts verzekerde hij de gouverneur dat de plaatsing de gemeente niets zou kosten, aangezien zij *tot dekking der kosten sinds jaren beschikt over eene voldoende som, ons door eene milde hand, doch die wenscht onbekend te blijven, ten geschenke gebracht*.

Toen de Koninklijke Commissie de gouverneur echter ook na het bestuderen van dit ontwerp liet weten van oordeel te zijn dat dit ontwerp *voor een gunstig advies niet vatbaar was*, vond hij het wat te gortig worden en vroeg hij haar in een brief van 2 augustus 1933 hem *te willen mededeelen welke wijzigingen het moet ondergaan om vatbaar te zijn voor goedkeuring*. Hij herinnerde er de Commissieleden aan dat *het hier gaat om eene landelijke gemeente met eene kerk zonder de minste kunst- of historische waarde, en het is reeds de derde maal dat het ingediende ontwerp afgewezen wordt*. In haar antwoord van 5 augustus sprak de Commissie zich voor het eerst uit over de veranderingen die zij wenste: *deze plaat moet zeer eenvoudig opgevat worden, zonder nuttelooze versieringen. Zij moet rechthoekig zijn en de opschriften moeten uit goede elzeviërsche letters bestaan*.

De brief waarin de gouverneur dit oordeel van de Koninklijke Monumentencommissie doorgaf aan het gemeentebestuur van Groot-Gelmen, kwam daar steenhard aan. Zes jaar na de aanvraag van het gemeentebestuur bij het provinciebestuur stond men nog geen stap verder. De leden van de Monumentencommissie waren blijkbaar niet bereid over het ontwerp te overleggen. Murw geslagen en moe getergd door wat aanzien werd als pure administratieve onwil, maar ook geleerd door de ervaring, lieten de burgemeester en het gemeentebestuur hun aanvraag voor wat het was. Het zou nog lang duren voordat het gemeentebestuur nog eens een besluit ter goedkeuring aan het provinciebestuur zou voorleggen als dat niet strikt noodzakelijk was.

En de herdenkingsplaat dan? Die werd, deze keer zonder daar in Hasselt of in Brussel veel ruchtbaarheid aan te geven, in het kerkportaal gehangen en daar hangt zij nu nog.

Rombout Nijssen

